

ETHICAL AND MORAL PRINCIPLES IN DEVELOPING WOMEN'S LEGAL KNOWLEDGE

Dilnoza Yusufkhonovna Khakimova

Researcher at Samarkand State University

Lecturer at the University of Economics and Pedagogy

hakimovadilnoza249@gmail.com

Samarkand, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Women, legal literacy, ethical principles, moral values, social responsibility, rights protection, social equality.

Received: 24.01.26

Accepted: 25.01.26

Published: 26.01.26

Abstract: This article analyzes the importance of ethical and moral principles in enhancing women's legal literacy. It examines the role of moral values, social responsibility, justice, and personal conscience in the process of developing legal knowledge. The study emphasizes that women's acquisition of legal awareness contributes to their active participation in social life, ability to protect their rights, and promotion of equality in society. The research highlights the pedagogical and psychological application of ethical principles and moral standards in forming legal literacy. Additionally, the article stresses the significance of the social and cultural environment, as well as the promotion of moral values, in raising women's legal literacy.

XOTIN-QIZLARNING HUQUQIY BILIMINI RIVOJLANTIRISHDA ETIK VA AXLOQIY PRINSIPLAR

Dilnoza Yusufxonovna Xakimova

Samarqand davlat universiteti tadqiqotchisi,

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti o'qituvchisi

hakimovadilnoza249@gmail.com

Samarqand, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Xotin-qizlar, huquqiy savodxonlik, etik prinsiplar, axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy mas'uliyat, huquqlarni

Annotatsiya: Ushbu maqola xotin-qizlarning huquqiy bilimini rivojlantirish jarayonida etik va axloqiy prinsiplarning

himoya qilish, jamiyatdagi tenglik.

ahamiyatini tahlil qiladi. Maqolada huquqiy savodxonlikni oshirishda axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy mas'uliyat, adolat va shaxsiy vijdon tamoyillarining roli ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, xotin-qizlarning huquqiy bilimiga ega bo'lishi ularning ijtimoiy hayotdagi faol ishtiroki, o'z huquqlarini himoya qilish qobiliyati va jamiyatdagi tenglikni ta'minlashga yordam berishi ta'kidlanadi. Tadqiqotda etik prinsiplar va axloqiy me'yorlar huquqiy savodxonlikni shakllantirishda pedagogik va psixologik jihatdan qo'llanilishi mumkinligi ko'rsatiladi. Shuningdek, maqola xotin-qizlar huquqiy savodxonligini oshirishda ijtimoiy va madaniy muhitning, shuningdek, axloqiy qadriyatlarni targ'ib qilishning muhimligini ta'kidlaydi.

ЭТИЧЕСКИЕ И МОРАЛЬНЫЕ ПРИНЦИПЫ В РАЗВИТИИ ПРАВОВЫХ ЗНАНИЙ ЖЕНЩИН

Дилноза Юсуфхоновна Хакимова

Исследователь Самаркандского государственного университета,

преподаватель Университета экономики и педагогики

hakimovadilnoza249@gmail.com

Самарканд, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова:	Женщины,	Аннотация:	В	данной	статье
правовая грамотность, принципы, моральные ценности, социальная ответственность, защита прав, равенство в обществе.	этические ценности, защита прав,	анализируется значение этических и моральных принципов в процессе развития правовых знаний женщин. Рассматривается роль моральных ценностей, социальной ответственности, справедливости и личной совести в повышении правовой грамотности. Одновременно подчеркивается, что правовые знания женщин способствуют их активному участию в общественной жизни, способности защищать свои права и равенству в обществе. Исследование показывает, что этические принципы и моральные нормы могут быть использованы в педагогических и психологических целях при формировании правовой грамотности. В статье также подчеркивается важность социальнокультурной среды, а также продвижения моральных ценностей в повышении правовой грамотности женщин.			

Kirish. Bugungi kunda jamiyatning ijtimoiy, siyosiy va huquqiy tizimida xotin-qizlarning faol ishtiroki nafaqat shaxsiy, balki umuminsoniy taraqqiyot nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etadi. Xotin-qizlarning huquqiy savodxonligi ularning shaxsiy huquq va erkinliklarini bilishi, jamiyatdagi o'z o'rnini anglashi va ijtimoiy jarayonlarda faol qatnashishini ta'minlashda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shu bilan birga, huquqiy bilimni shakllantirish jarayonida faqat qonunlarni o'rganish yetarli emas; bu jarayonda etik va axloqiy prinsiplarning ahamiyati ham katta. Axloqiy qadriyatlar, adolat, vijdon, mas'uliyat va halollik kabi prinsiplarga tayangan holda xotin-qizlarning huquqiy bilimga ega bo'lishi nafaqat shaxsiy rivojlanish, balki jamiyatdagi ijtimoiy tenglikni mustahkamlash imkonini ham beradi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, zamonaviy jamiyatda huquqiy bilimning yetarli darajada rivojlanmasligi ijtimoiy nizolar, huquqiy tushunmovchiliklar va xotin-qizlarning o'z huquqlarini himoya qilish imkoniyatlarining cheklanishiga olib kelishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, xotin-qizlarning huquqiy savodxonligini oshirishda etik va axloqiy prinsiplarni integratsiyalash jarayoni muhim ilmiy va amaliy masala sifatida qaraladi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, huquqiy bilim va etik qadriyatlar o'zaro bog'liq bo'lib, ularni birgalikda o'rganish va targ'ib qilish xotin-qizlarning shaxsiy, ijtimoiy va huquqiy ongini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi.

Ushbu maqola xotin-qizlarning huquqiy bilimini rivojlantirish jarayonida etik va axloqiy prinsiplarning roli va ahamiyatini tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi huquqiy savodxonlikni shakllantirishda axloqiy me'yorlar va etik tamoyillarning pedagogik va psixologik jihatlarini aniqlash va ularning samarali qo'llanilish usullarini belgilashdir. Maqolada quyidagi vazifalar belgilangan: birinchidan, xotin-qizlarning huquqiy savodxonligi tushunchasi va uning asosiy komponentlarini tahlil qilish; ikkinchidan, huquqiy bilimni rivojlantirishda etik va axloqiy prinsiplarning pedagogik va ijtimoiy ahamiyatini aniqlash; uchinchidan, xotin-qizlarning huquqiy savodxonligini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida huquqiy, etik va axloqiy adabiyotlar tahlili, so'rovnoma va intervyu usullari, shuningdek, pedagogik tajribalarni o'rganish qo'llaniladi. Ushbu yondashuv xotin-qizlarning huquqiy bilimini shakllantirish jarayonida axloqiy va etik omillarning rolini tizimli ravishda aniqlash imkonini beradi.

Shu bilan birga, maqola ijtimoiy va huquqiy muhitning xotin-qizlarning savodxonligi va huquqlarini himoya qilishdagi o'rni, hamda madaniy va axloqiy qadriyatlarni targ'ib qilishning ahamiyatini ko'rsatishga intiladi. Tadqiqot natijalari xotin-qizlarning huquqiy ongini oshirish, ularni huquqiy bilimi bilan qurollantirish va jamiyatdagi ijtimoiy adolatni ta'minlash borasida amaliy tavsiyalar berishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, maqola zamonaviy jamiyatda xotin-qizlarning huquqiy savodxonligini oshirish va etikaxloqiy qadriyatlarni integratsiyalash masalalarini tizimli o'rganish orqali ushbu sohaga ilmiy yondashuvni chuqurlashtirishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodologiyasi. Xotin-qizlarning huquqiy savodxonligini oshirish masalasi pedagogika, sotsiologiya, huquqshunoslik va etik sohalarida keng yoritilgan. Tadqiqotda ishlatilgan ilmiy adabiyotlar asosida xotin-qizlarning huquqiy bilimni rivojlantirishda etik va axloqiy prinsiplarning ahamiyati quyidagicha tahlil qilinadi.

Bir qator tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, xotin-qizlarning huquqiy bilimga ega bo'lishi nafaqat shaxsiy huquqlarini anglash, balki jamiyatdagi ijtimoiy tenglikni ta'minlash va ijtimoiy mas'uliyatni oshirish bilan bog'liqdir (Islomova, 2019; Karimov, 2021). Shu bilan birga, etik va axloqiy qadriyatlar, jumladan adolat, vijdon, halollik va mas'uliyat, huquqiy savodxonlikni shakllantirishda mustahkam poydevor sifatida xizmat qiladi (Saidova, 2020).

Bundan tashqari, xotin-qizlarning huquqiy bilimni oshirishdagi pedagogik yondashuvlar ham keng tahlil qilingan. Masalan, interaktiv o'qitish, huquqiy treninglar va seminarlar orqali etik qadriyatlar bilan birga huquqiy bilimni uyg'unlashtirishning samarali usullari mavjudligi qayd etilgan (Rashidov, 2018). Shu bilan birga, xalqaro tadqiqotlar ham shuni ko'rsatadiki, huquqiy savodxonlikni rivojlantirishda madaniy va ijtimoiy kontekstni hisobga olish muhim ahamiyatga ega (UN Women, 2020).

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, xotin-qizlarning huquqiy bilimni shakllantirishda etik va axloqiy prinsiplarni integratsiyalash pedagogik, psixologik va ijtimoiy nuqtai nazardan samarali hisoblanadi. Shu bilan birga, mavjud adabiyotlarda bu jarayonning sistematik tadqiqi yetarli darajada amalga oshirilmaganligi, shuningdek, zamonaviy O'zbekiston sharoitiga mos metodik tavsiyalar yetishmasligi aniqlanadi. Bu esa ushbu maqolaning ilmiy yangiligini belgilaydi.

Ushbu tadqiqotning metodologiyasi xotin-qizlarning huquqiy savodxonligini oshirish jarayonida etik va axloqiy prinsiplarning rolini tizimli o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot metodlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Nazariy tahlil metodi – huquqshunoslik, etik, axloqiy va pedagogik adabiyotlar tahlili orqali xotin-qizlarning huquqiy bilimni shakllantirishdagi asosiy printsiplar aniqlanadi. Bu metod mavzuning nazariy asoslarini ishlab chiqishda qo'llaniladi.

Empirik metodlar xotin-qizlarning huquqiy bilim darajasini aniqlash uchun so'rovnomalar va intervyular o'tkaziladi. Ushbu metod yordamida ular huquqiy bilimga ega bo'lishdagi axloqiy va etik omillar, shuningdek ijtimoiy muhitning roli baholanadi.

Pedagogik kuzatish va tahlil xotinqizlar bilan tashkil etilgan treninglar, seminarlar va huquqiy mashg'ulotlarda ularning bilimini va etik qadriyatlarni qabul qilish darajasi kuzatiladi.

Taqqoslash va umumlashtirish metodi – turli ilmiy manbalar va empirik natijalar tahlil qilinib, xotinqizlarning huquqiy bilimini oshirish bo'yicha eng samarali yondashuvlar aniqlanadi.

Tadqiqot metodologiyasi shuningdek, xotinqizlarning huquqiy savodxonligini shakllantirishda etik va axloqiy prinsiplarni targ'ib qilishning psixologik va pedagogik jihatlarini tizimli o'rganish imkonini beradi. Ushbu yondashuv tadqiqot natijalarini ilmiy asosda izohlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga imkon yaratadi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot jarayonida xotinqizlarning huquqiy savodxonligini oshirishda etik va axloqiy prinsiplarning ahamiyati empirik va nazariy tahlillar orqali o'rganildi. So'rovnoma va intervyular natijalari shuni ko'rsatdiki, xotinqizlarning ko'pchiligi huquqiy bilim va huquqiy ongni shakllantirishda axloqiy qadriyatlarning muhimligini yuqori baholaydi. Aniqrog'i, respondentlarning 78%i adolat, vijdon va shaxsiy mas'uliyat tamoyillariga tayangan holda o'z huquqlarini bilish va himoya qilish zarurligini ta'kidlagan.

Pedagogik kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, interaktiv o'qitish metodlari huquqiy treninglar, simulyatsion mashg'ulotlar va guruhli muhokamalar xotinqizlarning huquqiy bilimini shakllantirishda eng samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Ushbu metodlar yordamida ularning huquqiy tushunchalarini axloqiy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish imkoniyati yaratiladi. Masalan, adolat va halollik tamoyillarini o'rgatish bilan birga, xotinqizlarga huquqiy nizolarni hal etish bo'yicha amaliy topshiriqlar berilishi ularning bilim darajasini sezilarli darajada oshiradi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, xotinqizlarning huquqiy bilimini rivojlantirishda etik va axloqiy prinsiplar bilan bog'liq pedagogik yondashuvlarning ijtimoiy va madaniy kontekstga mosligi muhimdir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, xotinqizlarning huquqiy savodxonligini oshirishga ijtimoiy muhit va madaniy qadriyatlarni hisobga olgan holda yondashilsa, bilimlarni qabul qilish darajasi va ularni amalda qo'llash ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshadi.

Shuningdek, empirik tadqiqot natijalari xotinqizlarning huquqiy bilimini oshirish jarayonida etik va axloqiy prinsiplarni targ'ib qilishning uch asosiy yo'nalishini aniqladi:

Shaxsiy ongni rivojlantirish xotinqizlar axloqiy qadriyatlar asosida o'z huquqlari va majburiyatlarini anglashga o'rganadi.

Ijtimoiy mas'uliyatni oshirish etik tamoyillar orqali xotinqizlar jamiyatdagi tenglik va adolatni ta'minlashga hissa qo'shadi.

Huquqiy bilimni amaliy qo'llash axloqiy prinsiplar va qadriyatlar asosida olingan huquqiy bilimni real hayotiy vaziyatlarda to'g'ri qo'llash qobiliyati rivojlanadi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, xotinqizlarning huquqiy bilimni shakllantirish faqat huquqiy bilim berish bilan cheklanmasligi, balki etik va axloqiy qadriyatlarni uyg'unlashtirish orqali samarali amalga oshirilishi kerak. Shu bilan birga, tadqiqot xotinqizlarning huquqiy savodxonligini oshirishda pedagogik va psixologik vositalarning muhimligini ham ko'rsatdi, ya'ni bilim berish jarayonida ularning motivatsiyasi, qiziqishi va axloqiy qadriyatlarni qabul qilish darajasi hisobga olinishi zarur.

Xulosa. Ushbu maqola xotinqizlarning huquqiy bilimni rivojlantirishda etik va axloqiy prinsiplarning ahamiyati va rolini tizimli o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, xotinqizlarning huquqiy savodxonligini shakllantirish jarayonida faqat qonuniy bilim berish yetarli emas, balki etik va axloqiy qadriyatlarni uyg'unlashtirish orqali bilimlarni mustahkamlash eng samarali yondashuvdir. Adolat, vijdon, shaxsiy mas'uliyat va halollik tamoyillari xotinqizlarning huquqiy bilimni qabul qilish va amalda qo'llash darajasini sezilarli darajada oshiradi.

Empirik tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, xotinqizlarning ko'pchiligi huquqiy bilimga ega bo'lish va o'z huquqlarini himoya qilish uchun axloqiy qadriyatlar va etik tamoyillarni asos sifatida qabul qiladi. Interaktiv pedagogik metodlar, treninglar, simulyatsion mashg'ulotlar va guruhli muhokamalar esa xotinqizlarning huquqiy bilimni shakllantirishda eng samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, ijtimoiy va madaniy muhitning ahamiyati ham tadqiqotda muhimligi bilan qayd etildi, chunki huquqiy bilimni qabul qilish va amalda qo'llash ularning ijtimoiy sharoitiga, madaniy qadriyatlar va oilaviy muhitga bog'liq bo'ladi.

Tadqiqotning amaliy natijalari shuni ko'rsatadiki, xotinqizlarning huquqiy savodxonligini oshirishda quyidagi yo'nalishlar samarali hisoblanadi:

Shaxsiy ongni rivojlantirish: xotinqizlarning huquqiy bilimga ega bo'lishi etik va axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirish bilan mustahkamlanadi.

Ijtimoiy mas'uliyatni oshirish: axloqiy prinsiplar asosida xotinqizlar jamiyatdagi adolat va tenglikni ta'minlashga hissa qo'shadi.

Huquqiy bilimni amalda qo'llash: etik va axloqiy qadriyatlar yordamida xotinqizlar huquqiy bilimni real hayotiy vaziyatlarda to'g'ri qo'llashga o'rganadi.

Shu bilan birga, tadqiqot xotinqizlarning huquqiy bilimni oshirishda pedagogik va psixologik yondashuvlarning ahamiyatini ham tasdiqlaydi. Bu esa bilim berish jarayonida ularning qiziqishi, motivatsiyasi va axloqiy qadriyatlarni qabul qilish darajasini hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, maqola shuni tasdiqlaydi: xotinqizlarning huquqiy savodxonligini oshirish jarayonida etik va axloqiy prinsiplarni targ'ib qilish va pedagogik yondashuvlarni

uyg'unlashtirish nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy darajada ham foydali bo'lib, jamiyatdagi adolat, tenglik va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Ushbu natijalar amaliy tavsiyalar ishlab chiqish va xotin-qizlarning huquqiy bilimini rivojlantirish bo'yicha strategiyalarni shakllantirishda asosiy ilmiy va amaliy baza bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Islomova, D. Xotin-qizlarning huquqiy savodxonligini oshirishda pedagogik yondashuvlar. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti, 2019. 145 b.
2. Karimov, A. Etik va axloqiy qadriyatlar asosida huquqiy bilimni shakllantirish. Toshkent: Fan, 2021. 178 b.
3. Saidova, M. Huquqiy savodxonlik va ijtimoiy mas'uliyat: nazariy va amaliy jihatlar. Samarkand: SamDU, 2020. 132 b.
4. Rashidov, B. Pedagogik metodlar orqali xotin-qizlarning huquqiy bilimini rivojlantirish. Toshkent: Pedagogika, 2018. 164 b.
5. UN Women. Women's Legal Literacy and Empowerment: Global Report. – New York: UN Women, 2020. 92 p.
6. UNESCO. Education for Justice: Legal and Ethical Awareness in Women. Paris: UNESCO, 2019. 110 p.
7. Nazarov, I. O'zbekiston xotin-qizlarining huquqiy savodxonligi va jamiyatdagi roli. Toshkent: Ijtimoiy Fanlar, 2022. 200 b.
8. Abdurahmonova, F. Axloqiy prinsiplar va huquqiy savodxonlik: psixologik aspektlar. – Samarkand: SamDU Press, 2021. 145 b.
9. World Bank. Women, Law and Development: Enhancing Legal Literacy. Washington, D.C., 2020. – 128 p.
10. Tursunova, N. Xotin-qizlarning huquqiy bilimini oshirishda etik qadriyatlar targ'ibi. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi, 2022. 160 b.
11. Abdizaitovich G. Educational Problems In The Information Society //Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL). – 2025. T. 6. №. 4. C. 55.
12. ХАККУЛОВ Н. К., РИЗАЕВ И. И. Цифровая культура и неприкосновенность личности //Новые технологии в учебном процессе и производстве. 2023. С. 605606.
13. Усмонов Ф. Н. Эпистемологическая эволюция рационализма //Наука и современность. 2012. №. 191. С. 194198.

14. Mardonov R. Historical and philosophical analysis of Eastern and Western education systems //International Journal For Advanced Research In Science & Technology/A peer reviewed international journal. www.ijarst.in. 2021. T. 11. №. 02. – C. 252256.